

gebouwen moesten optrekken. Dat barakkenkamp was in '40 gebruikt voor het onderbrengen van Belgische en Franse krijgsgevangenen. In '41 werd het met Russische krijgsgevangenen gevuld; zij stierven nagenoeg allen in de winter van '41 op '42 als gevolg van een vlektyphus-epidemie. Er was toen bij het krijgsgevangenenkamp een ziekenkamp ingericht – dat ziekenkamp bleef in de jaren '43 en '44 voor krijgsgevangenen van allerlei nationaliteiten in gebruik; het was de rest van het oorspronkelijke krijgsgevangenenkamp dat door de *Chef des Kriegsgefangenenwesens* aan het *SS-Wirtschafts- und Verwaltungshauptamt* afgestaan werd, en naar die rest (vervuilde en verwaarloosde barakken zonder riolering en met maar enkele kranen) werden eind april '43 tweehonderdvijftig gevangenen uit Buchenwald overgebracht teneinde er een dragelijk verblijfskamp (wij zullen het krachtens zijn functie als 'Austauschlager', 'uitwisselingskamp', aanduiden) van te maken. Dat mislukte ten enenmale (er waren geen materialen), maar zulks verhinderde het *SS-Wirtschafts- und Verwaltungshauptamt* niet om begin juli mee te delen dat het *Austauschlager* voor tienduizend Joden gereed was.

Kort tevoren waren naar Bergen-Belsen ruim tweeduizend Poolse Joden overgebracht die (echte of nagemaakte) passen van Paraguay en Honduras dan wel *certificates* voor Palestina bezaten¹ – de meeste bezitters van de Latijns-Amerikaanse passen werden, nadat het *Auswärtige Amt* geconstateerd had dat hun papieren vals waren, in september '43 naar Auschwitz overgebracht en van de resterende zevenhonderd Poolse Joden volgden er nog eens driehonderdvijftig naar datzelfde kamp, teneinde in Bergen-Belsen ruimte te maken voor het eerste transport uit Westerbork. De ca. driehonderdvijftig Polen die in Bergen-Belsen bleven, hoofdzakelijk houders van *certificates*, werden in een kampgedeelte ondergebracht dat het 'Sonderlager' heette. In een tweede kampgedeelte, het 'Griechenlager', kwamen in '43 ca. vierhonderdvijftig Griekse Joden terecht: bijna driehonderdzeventig uit Saloniki, de overigen uit Athene en andere Griekse steden. Tot die Griekse Joden behoorden de leden van diverse 'Joodse Raden', maar de groep uit Saloniki bestond hoofdzakelijk uit Joden wier voorvaderen uit Spanje gekomen waren, die de eeuwen door een aan het Spaans verwante taal gesproken hadden en in de jaren twintig de Spaanse nationaliteit hadden verworven. Deze z.g. Spagnoliën hadden zich sinds begin '42 moeite gegeven, tot Spanje

¹ Enkele honderden andere Poolse Joden die Amerikaanse passen bezaten, waren in de maanden voordien naar de *Internierungslager* Vittel en Tittmoning getransporteerd en uit Vittel zijn er zestig toegevoegd aan de groep van tweehonderdtwee-entwintig Joden uit Nederland die, gelijk eerder in dit hoofdstuk vermeld, eind juni '44 uit Bergen-Belsen naar Palestina mochten vertrekken.